

ATATÜRK ARAŞTIRMA MERKEZİ BAŞKANLIĞI

ADİL HAFIZA DOĞU KARADENİZ

Kurtuluş Savaşı'nda
Osman Ağa ve Giresun Uyakları
Anıtı

29 Şubat 2015

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
ATATÜRK ARAŞTIRMA MERKEZİ YAYINLARI 621

ADİL HAFIZA DOĞU KARADENİZ

[FAIR MEMORY EASTERN BLACK SEA]

Editör

Süleyman Beyoğlu

İnceleyiciler

Esra Özsüer

Yüksel Küçük

Yayına Hazırlayan

Murat Saygın

Çevrim içi, Ankara, 2025

ISBN: 978-975-17-6408-9

Kapak ve Sayfa

Tasarımı

Erdal Basım Yayın Dağıtım

Atatürk Araştırma Merkezi

Genel Ağ: atam.gov.tr

E-Mağaza: emagaza-atam.ayk.gov.tr

Kapak Fotoğrafı

Giresunlu Osman Ağa ve Giresun Uşakları Anıtı

20. YÜZYILIN BAŞINDA PONTUS RUM CUMHURİYETİ KURMA FİKRİ NASIL DOĞDU?

Nedim İPEK*

Devlet, bir toprak parçası üzerinde bulunan toplumun oluşturduğu siyasi teşkilatlanmadır. Tarihi süreç içerisinde bozkır, site, imparatorluk ve ulus devlet olarak tanımlanan devletler kurulmuştur. 16. yüzyıldan itibaren ise ulus devlet modeli yaygınlaşmıştır. Ulus devletler burjuva, yapay ve milli devlet olmak üzere başlıca üç biçimde teşkil edilmiştir. Batıda burjuvazi önderliğinde kurulan ulus devletler Sanayi İnkılabı sonrasında emperyalist bir karakter kazanmıştır. Bu devletler hızlı sanayileşmenin neticesi olarak yaşanan hammadde ve pazar sorununu çözmek amacıyla da yeni bir *şark politikası* geliştirmişlerdir. Bu politika çerçevesinde Osmanlı İmparatorluğu dahilinde bulunan ve gayrimüslim nüfusun yoğun olarak yaşadığı Balkanlarda 1820- 1914 yılları arasında ilk yapay ulus devletler kurulmuştur. Aynı politika I. Dünya Savaşı ve sonrasında Ortadoğu ve Anadolu'da da sahneye konmaya çalışılacaktır.

1820- 1914 yılları arasında yaşanan tecrübeden anlaşıldığı kadarıyla yapay ulus devletler projelendirilirken her şeyden önce devletin kurulacağı toprakların sınırları belirlenmiştir. Buralara antik çağlarda kullanılan isimleri verilmiş ve bu bir sorun haline dönüştürülmüştür. Öte yandan kurucu toplumun çoğunluğu sağlaması için çeteler kurularak tedhiş/terör hareketi başlatılmış, diğer unsurlar göçürülmüş, direnenler ise katledilmiştir. Son aşamada da hami devlet bölgeye müdahale etmiş ve siyasi teşkilatlanma tamamlanmıştır.

Benzer projeler 1918 sonrası Anadolu'da uygulamaya konulmuştur. Sevr Antlaşması'na göre Anadolu'da Ermenistan, Kürdistan, Pontus adıyla devletlerin kurulması projelendirilmiştir. *Pontus Devleti* veya *Cumhuriyeti* böyle bir projenin uygulamaya konmasıdır. Pontus projesi Yunanistan devlet adamları, Patrikhane,

* Profesör Doktor, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Tarih Bölümü, nipek@omu.edu.tr

Amasya ve Trabzon Metropolitleri gibi çeşitli mahfiller tarafından geliştirilmiştir. Sözde Pontus Devleti MÖ 3- MS 4. yüzyıllar arasında varlık gösteren Pontus Krallığına atfen Sinop, Canik, Amasya, Karahisar, Trabzon, Gümüşhane ve Rize sancaklarını kapsayacaktır. Söz konusu bölgenin 1914 yılı verilerine göre toplam nüfusu 2,1 milyon kişidir. Bu nüfusun yüzde 80'i Türk, yüzde 15'i Rum, yüzde 5'i Ermeni, Katolik ve Protestan'dır. Bu bölgede yüzde 15'lik nüfusa istinaden bir Rum devletinin kurulması planlanmıştır. Planın hayata geçirilebilmesi için Rumların çoğunluğu oluşturması bir zorunluluktur. Bunun için Harşit bölgesine kadar olan saha Ruslar tarafından işgal edilmiştir. İşgal sahasından daha batıya yüzbinlerce Türk göç etmiştir. İşgal sonrası Türk nüfusu Oflular, Sürmeneliler, Kafkasyalılar, Stavriyun şeklinde ayrıştırılırken, gayrimüslimler tek unsur olarak tanımlanmaya çalışılmıştır. Öte yandan Mondros Mütarekesi sonrasında Pontus devletini kurmak için ayrıca Rum çeteleri oluşturulmuştur. Bu çetelerin temel görevi tedhiş yoluyla Türkleri katletmek veya göçürmektir. Göçmen dernekleri ise Kafkasya ve Rusya'dan getirilen Rum kolonistleri bu sahaya yerleştirmiştir. Son aşamada ise bölgenin İtilaf Devletleri'nin himayesindeki Yunan kuvvetleri vasıtasıyla İzmir örneğinde olduğu gibi işgal edilmesi planlanmıştır.

KAYNAKLAR: Başlangıçtan Günümüze Pontus Sorunu, Serander Yayınevi, Trabzon 2009; Hadiye Yılmaz, Arşiv Belgeleri Işığında Pontus Meselesi, ATAM, Ankara 2010; Karadeniz'de İsyân, Mübadele ve Propaganda, Yeditepe Yay. İstanbul 2019; Pontus Meselesi, Yay. Haz. Yılmaz Kurt, TBMM Yayıını, Ankara 1995.

HOW WAS THE IDEA OF ESTABLISHING PONTIC GREEK REPUBLIC BORN AT THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY?

The state is the political organization formed by the society on a piece of land. In the historical process, states defined as steppe, city, empire and nation state were established. Since the 16th century, the nation state model has become widespread. Nation states were formed in three main forms: bourgeois, artificial and national states. Nation states established under the leadership of the bourgeoisie in the West gained an imperialist character after the Industrial Revolution. These states developed a new eastern policy in order to solve the raw material and market problems experienced as a result of rapid industrialization. Within the framework of this policy, the first artificial nation states were established between 1820 and 1914 in the Balkans, which was within the Ottoman Empire and where the non-Muslim population lived densely. The same policy would be tried to be implemented in the Middle East and Anatolia during and after World War I.

As understood from the experience between 1820 and 1914, when artificial nation states were being designed, first of all, the borders of the lands where the state would be established were determined. These places were given names used in ancient times and this turned into a problem. On the other hand, in order for the founding society to gain the majority, gangs were formed and a terror movement was initiated, other elements were displaced, and those who resisted were massacred. In the last stage, the patron state intervened in the region and the political organization was completed.

Similar projects were implemented in Anatolia after 1918. According to the Treaty of Sevres, it was planned to establish states named Armenia, Kurdistan and Pontus in Anatolia. The Pontic State, or the Republic of Pontus, is the implementation of such a project. The Pontus project was developed by Greek statesmen, and various organizations such as the Patriarchate, and the Metropolitans of Amasya and Trabzon. The so-called Republic of Pontus would cover the sanjaks of Sinop, Canik, Amasya, Karahisar, Trabzon, Gümüşhane

and Rize, referring to the Kingdom of Pontus that existed between the 3rd-4th centuries BCE. According to 1914 data, the total population of the region in question was 2.1 million people. 80% of this population were Turkish, 15% were Greek, and the remaining 5% were Armenian, Catholic and Protestant. It was planned to establish a Greek state based on the 15% of the population in this region. In order for the plan to be implemented, it was necessary for the Greeks to form the majority. For this reason, the area up to the Harşıt region was occupied by the Russians. Hundreds of thousands of Turks migrated further west from the occupation area. After the occupation, the Turkish population in the region was described not as Turks but according to their hometowns, such as Oflu (people from the town of Of), Sürmeneli (people from the town of Sürmene), Caucasians and Stavriyun, while non-Muslims were defined as a unified element. On the other hand, after the Armistice of Mudros, Greek gangs were formed to establish a Pontic state. The main task of these gangs was to massacre Turks or force them to migrate by terrorizing them. Immigrant associations settled Greek colonists brought from the Caucasus and Russia in this area. In the final stage, it was planned to occupy the region through the Greek forces under the protection of the Allied Powers, as in the case of Izmir.

SOURCES: *Başlangıçtan Günümüze Pontus Sorunu*, Serander Yayınevi, Trabzon 2009; Hadiye Yılmaz, *Arşiv Belgeleri Işığında Pontus Meselesi*, ATAM, Ankara 2010; *Karadeniz'de İsyân, Mübadele ve Propaganda*, Yeditepe Yay. İstanbul 2019; *Pontus Meselesi*, Yay. Haz. Yılmaz Kurt, TBMM Yayını, Ankara 1995.

Karadenizli Rum bir aile

Kaynak: <https://www.pontosworld.com/> erişim tarihi: 23/10/2022